

Lidia Michalska-Bracha

Działalność Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 w Galicji w latach 1882–1906

Niepodległość i Pamięć 23/4 (56), 73-92

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lidia Michalska-Bracha

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Działalność Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 w Galicji w latach 1882–1906

Słowa kluczowe

powstanie listopadowe, wojna polsko-rosyjska 1830–1831, weterani powstań narodowych, towarzystwa weteranów w XIX w., obchody rocznic powstania listopadowego, Galicja

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie okoliczności powstania i różnych form aktywności Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 w Galicji w latach 1882–1906. Działalność tego Towarzystwa nie doczekała się wyczerpującego omówienia w dotychczasowej historiografii, choć umożliwia to bogata dokumentacja źródłowa przechowywana w archiwach lwowskich i krajowych. Myśl jego powołania zrodziła się w środowisku uczestników powstań narodowych w związku z obchodami 50. rocznicy powstania listopadowego w Galicji w 1880 r. Na terenie Galicji odnotowano wówczas ponad 180 żyjących weteranów powstania listopadowego. Towarzystwo, z główną siedzibą w Krakowie, miało terenowe oddziały, tzw. Delegacje, w kilku miastach galicyjskich, do najprężniej działających zaliczyć należy Delegację we Lwowie. W latach 1882–1906 skupiało ponad 600 członków. Prowadziło wielokierunkową działalność samopomocową, zajmowało się urządzaniem pochówków weteranów oraz współorganizacją obchodów rocznicowych i zjazdów weteranów. Udzieliło wsparcia finansowego, opieki, pomocy medycznej i innej dla ponad 160 byłych powstańców z terenu Galicji, wdów i sierot po nich. Zaprzestało swojej działalności z dniem 1 marca 1906 r., na skutek zmniejszającej się liczby członków i trudności w prowadzeniu dalszej działalności samopomocowej. Od tego momentu opiekę nad weteranami powstania listopadowego przejęło Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z r. 1863/1864 we Lwowie.

Problematyka badawcza dotycząca działalności Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 wpisuje się w szerszy kontekst studiów historycznych nad dziejami stowarzyszeń weteranów polskich powstań narodowych w Galicji w dobie autonomicznej. O ile jednak w przypadku Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z r. 1863/1864 dysponujemy przynajmniej kilkoma publikacjami omawiającymi jego historię i działalność¹, to jeśli chodzi o Towarzystwo Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831, problematyka ta nie doczekała się niestety wyczerpującego omówienia w dotychczasowej historiografii². Skłania do tego natomiast dość interesująca dokumentacja źródłowa, w tym akta krakowskiego Towarzystwa i jego lwowskiej delegatury przechowywane w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie oraz w archiwach lwowskich. Jest to dość istotny postulat badawczy, który pozwoli na źródłowe rozpoznanie co najmniej kilku zasadniczych kwestii badawczych, dotyczących organizacyjnych początków Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831, charakterystyki środowiska założycieli Towarzystwa, a także analizy form i przejawów jego aktywności w latach 1882–1906.

Stowarzyszenia skupiające uczestników powstań narodowych, które powoływane zostały na terenie Galicji w latach osiemdziesiątych XIX stulecia cechowała trwałość struktur organizacyjnych i dość aktywna działalność dobroczynna na rzecz osiedlających się w Galicji powstańców listopadowych i styczniowych. Tak było zarówno w przypadku powołanego w Krakowie w 1882 roku Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 (TOWŻP z roku 1831), jak

¹ L. Michalska-Bracha, *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego w okresie zaborów*, Kielce 2003; M. Micińska, *Galicjanie-zesłańcy po powstaniu styczniowym. Zesłanie w głąb Cesarstwa Rosyjskiego – Działalność księdza Ruczki – Powroty*, Warszawa 2004.

² A. Świątek, *Powstańcy listopadowi w grobowcu weteranów 1831 i 1863 roku na cmentarzu Rakowickim w Krakowie*, [w:] *Wokół powstania listopadowego. Zbiór studiów*, red. H. Chudzio i J. Pezda, Kraków 2014, s. 419–433; L. Michalska-Bracha, *Powstanie i pierwszy okres działalności lwowskiej Komisji Wykonawczej Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831*, [w:] *Znani i nieznanymi dziewiętnastowiecznego Lwowa. Studia i materiały*, red. L. Michalska-Bracha, M. Przeniosło, Kielce 2014, s. 43–51.

i Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z r. 1863/1864 (TWPUPP z r. 1863/1864), które założono we Lwowie w 1888 roku. W obydwu przypadkach podobne też były okoliczności powstania tych stowarzyszeń, które powoływano bądź to w związku z jubileuszem pięćdziesięciolecia powstania listopadowego, bądź z uroczystymi obchodami 25. rocznicy powstania styczniowego³. Inicjatorami powstania Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 oraz Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z r. 1863/1864 byli przede wszystkim sami uczestnicy obydwu powstań narodowych, stąd też jednym z ważniejszych celów towarzystw była konsolidacja rozproszonego środowiska powstańców listopadowych i styczniowych oraz otoczenie ich opieką. Tylko w pierwszych rejestrach członków tych stowarzyszeń odnotowano w 1880 roku ponad 180 żyjących na terenie Galicji uczestników powstania listopadowego oraz 476 powstańców styczniowych w końcu 1888 roku⁴.

Porównując formy i przejawy aktywności obydwu stowarzyszeń warto zwrócić uwagę, iż Towarzystwo Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 stało się w pewnym sensie wzorem i punktem odniesienia dla powołanego w kilka lat później Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z r. 1863/1864, choć to drugie prowadziło o wiele szerszą i dłużej trwającą działalność, bo do lat 30. XX wieku, oraz miało o wiele bardziej rozbudowane struktury organizacyjne⁵. Co istotne, przejęło ono również czynności i fundusze rozwiązanego z dniem 1 marca 1906 roku Towarzystwa Opieki

³ A. Giller, *Pięćdziesiąta rocznica powstania listopadowego*, [w:] *Wieniec pamiątkowy półwiekowej rocznicy powstania listopadowego*, Raperswill 1885, z. 6.; A. Galos, *Obchody 29 listopada w latach 1830–1880*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830–1831. Geneza – uwarunkowania – bilans – porównania*, pod red. J. Skowronka i M. Żmigrodzkiej, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 160–165.

⁴ Centralne Państwowe Historyczne Archiwum Ukrainy we Lwowie (dalej: CPHAU), zesp. 195, inw. 1, sygn. 62.

⁵ O ostatnim okresie działalności lwowskiego TWPUPP z r. 1863/1864 por.: L. Michalska-Bracha, *Komitet Opieki nad Uczestnikami Powstania 1863/64 we Lwowie (1932–1939)*, [w:] *Znani i nieznanymi międzywojennego Lwowa. Studia i materiały*, t. 1, pod red. M. Przeniosło, L. Michalskiej-Brachy, Kielce 2007, s. 93–110.

Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831⁶. Od tego momentu opieka nad wymagającymi pomocy uczestnikami powstania listopadowego znalazła się w kompetencjach Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z r. 1863/1864 we Lwowie, które w pewnym sensie stało się ideowym spadkobiercą stowarzyszenia skupiającego powstańców listopadowych. Pod względem formalnym natomiast przejęło obowiązki opieki nad weteranami powstania listopadowego z dniem 1 marca 1906 roku, a więc w momencie ustania działalności Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 w Krakowie⁷.

Jakie były zatem okoliczności powstania Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831?

Inicjatywa powołania tego Towarzystwa zrodziła się w Krakowie pod wpływem atmosfery jubileuszu pięćdziesięciolecia powstania listopadowego. Pomimo tego, że Lwów przejął rolę centralnego miejsca rocznicowych uroczystości, obchody odbywały się także w Krakowie oraz w innych miejscowościach na prowincji⁸. O ich przebiegu i zasięgu wiele wiemy z adnotacji prasowych (głównie „Gazety Narodowej”, natomiast mniej z krakowskiego „Czasu”), z rocznicowej publicystyki, a także ze sprawozdań starostów składanych na polecenie c. k. Namiestnictwa, które wprowadziło zresztą obostrzenia zakazujące organizowania publicznych obchodów rocznicowych⁹. Jak podkreślał Agaton Giller, obchód jubileuszowy w Krakowie wypadł świetnie „pomimo niechęci pseudokonserwatywistów”. Relacjonował dalej, że „Na próżno dziennik ich »Czas« przemawiał przeciwko święceniu rocznicy listopadowej i straszył rządem, który nie może być przychylnym utrzymaniu tradycji zbrojnych ruchów w narodzie”¹⁰.

⁶ CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3005.

⁷ Ibidem, sygn. 3005, k. 1.

⁸ L. Michalska-Bracha, *Organizatorzy obchodów rocznic powstań narodowych w latach osiemdziesiątych XIX stulecia we Lwowie*, [w:] *Znani i nieznanzi dziewiętnastowiecznego Lwowa. Studia i materiały*, t. 3, red. L. Michalska-Bracha, M. Przeniosło, Kielce 2013, s. 143–156.

⁹ CPHAUL, zesp. 146, inw. 6, sygn. 1153, k. 451.

¹⁰ A. Giller, op. cit., s. 661.

W tych okolicznościach należy doszukiwać się więc przyczyn powołania organizacyjnych struktur Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831. To podczas obchodów rocznicowych pięćdziesięciolecia powstania listopadowego zorganizowano we Lwowie, w dniu 29 listopada 1880 roku pierwszy na tak dużą skalę zjazd uczestników powstania listopadowego¹¹. Była to inicjatywa ważna z wielu powodów. Zjazd z jednej strony był wyrazem podtrzymywania i manifestowania powstańczych idei i niepodległościowych tradycji, z drugiej strony natomiast stał się okazją do skonsolidowania rozproszonego środowiska uczestników powstania listopadowego nie tylko z terenu Galicji, ale także z pozostałych zaborów i z emigracji. Przy tej okazji zgłaszano coraz śmielej inicjatywy prowadzenia ewidencji żyjących jeszcze weteranów, a także propagowano sporządzanie wykazu zmarłych już osób, co miało wówczas niebagatelne znaczenie dokumentacyjne, ale i źródłowe dla rozwoju przyszłych badań historycznych nad powstaniem listopadowym. Jak podkreślał przy tej okazji Hieronim Kunaszowski (1806–1885), oficer z 1831 roku i autor klasycznego już dziś dzieła zawierającego biogramy uczestników powstania listopadowego: „Wyrwać z niepamięci, zapobiec zapomnieniu zgasłych uczestników tej historycznej walki nadarza się sposobność żyjącym i pozostałym przez zebranie imion, jeżeli nie wszystkich, toć przynajmniej tych, o których wiedziano, że się na tej ziemi rodzili, tu walczyli, albo skąd inąd rodem, na tutejszych cmentarzyskach spoczęli”¹².

Lwowski zjazd i generalnie całe obchody jubileuszowe przyczyniły się do konsolidacji środowiska i rejestracji żyjących powstańców oraz do upublicznienia i zmanifestowania na szerszą skalę trudnego położenia i ciężkiej sytuacji materialnej byłych uczestników powstania listopadowego, którzy pozbawieni pracy, często w starszym wieku i schorowani wymagali i oczekiwali wsparcia oraz stałej opieki ze strony społeczeństwa¹³. Wymiernym efektem rocznicowych obchodów pięćdziesięciolecia powstania listopadowego było zresztą

¹¹ Ibidem, s. 628.

¹² Por. m.in. H. Kunaszowski, *Życiorysy uczestników powstania listopadowego zebrane na pamiątkę obchodu jubileuszowego pięćdziesięcioletniej rocznicy tego powstania*, Lwów 1880, s. 4.

¹³ A. Giller, op. cit., s. 601–602, 628.

przekazanie przez lwowski „Komitet obchodów narodowych” składek na cel powołania w Krakowie towarzystwa skupiającego byłych uczestników powstania listopadowego¹⁴. Z taką inicjatywą wystąpili lwowianie: Walerian Podlewski (1809–1885), weteran 1831 roku, poseł na sejm i członek Wydziału Krajowego oraz Alfred Młocki (1804–1882), uczestnik powstania listopadowego, radny Miasta Lwowa, poseł na Sejm Krajowy¹⁵.

Rocznicowe spotkania weteranów powstania listopadowego organizowano przy okazji tych obchodów także poza Lwowem. Takim przykładem jest wieczornica z udziałem ponad 70 byłych uczestników powstania listopadowego w Krakowie, w dniu 30 listopada 1830 roku. W gronie tym znajdowali się zresztą inicjatorzy krakowskiego Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831¹⁶. Pośród nich był także Kalikst Horoch, późniejszy prezes TOWŻP z roku 1831 i jednocześnie przewodniczący krakowskiego Komitetu obchodów jubileuszu powstania listopadowego. To o nim pisał Giller, że jako „weteran i obywatel zasłużony, szanowany był nawet przez przeciwników. Jego to staraniom i pracy mamy do zawdzięczenia, że przeciwni obchodowi [w Krakowie – LMB], w końcu pogodzili się z jego myślą i dali się porwać patriotycznemu uniesieniu”¹⁷.

Na podstawie materiałów źródłowych wiemy, że położenie zamieszkałych na terenie Galicji weteranów powstania listopadowego trudne. Wielu z nich wymagało i oczekiwało materialnego wsparcia bądź stałej opieki medycznej. Sytuacja ta właściwie niczym nie różniła się od położenia weteranów powstania styczniowego, choć w tym przypadku skala problemu była większa, z uwagi na liczebność środowiska powstańców styczniowych. Analiza Statutów obydwu stowarzyszeń weteranów wskazuje na zbliżone formy i przejawy działalności na terenie Galicji¹⁸.

¹⁴ CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3008; sygn. 3005, k. 3–6.

¹⁵ R. Bielecki, *Słownik biograficzny oficerów powstania listopadowego*, t. 3, Warszawa 1998, s. 158.

¹⁶ „Czas”, nr 276, 1.12.1880, s. 2.

¹⁷ A. Giller, op. cit., s. 661.

¹⁸ CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3008: *Statut Towarzystwa opieki weteranów żołnierzy polskich z roku 1831*, Kraków 1882; *Statut Towarzystwa Wzaj.[emnej] Pomocy uczestników powstania polskiego 1863–64*, Lwów 1888.

Jest pewne, że początki funkcjonowania, a nawet organizacyjnego powołania Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 nie były łatwe. Pierwsze próby utworzenia towarzystwa, które miały miejsce jeszcze w 1881 roku napotkały na liczne utrudnienia formalno-prawne i polityczne, a wreszcie też na ostateczną odmowę rejestracji przez c.k. Namiestnictwo (reskrypt nr 35568, z dnia 7 lipca 1881 r.)¹⁹. Zdecydowały o tym, tak jak miało to miejsce w przypadku jubileuszu pięćdziesięciolecia powstania listopadowego, przede wszystkim względy polityczne i obawa władz galicyjskich, by nowo powstające towarzystwo weteranów nie odgrywało zdecydowanej roli publicznej o politycznym charakterze. Pomimo tego, że w Statucie i dokumentacji Towarzystwa podkreślano jego zdecydowanie społeczną i dobroczynną rolę, tj. niesienie pomocy i otaczanie opieką zamieszkałych na terenie Galicji i Wielkiego Księstwa Krakowskiego weteranów 1830–1831 roku. O takim nastawieniu władz świadczy wyraźnie zachowana korespondencja urzędowa Namiestnictwa ze starostami oraz Dyrekcji Policji we Lwowie, a także zapiski prowadzone niemal na bieżąco przez Agatona Gillera, powstańca styczniowego, organizatora i uczestnika obchodów rocznicowych pięćdziesięciolecia powstania listopadowego²⁰. W relacji z obchodów jubileuszu powstania listopadowego w 1880 roku podkreślał on²¹

Trudności jakie stawiała policja przy udzielaniu pozwoleń na odczyty, sprawiły, iż takowe nie mogły być kontynuowane. Zachowanie się w ogóle władz rządowych w Galicji było niechętnie obchodowi półwiekowej rocznicy powstania i starało się mu przeszkodzić. (...) „Policja nie dozwoliła użycia Sali teatralnej w teatrze hr. Skarbka we Lwowie na ceremonię oddania czci zasłużonym weteranom. Arcybiskup lwowski z polecenia władz odmówił kościoła katedralnego na odprawienie nabożeństwa. Okólnik zaś namiestnictwa do starostów na prowincji miał ten skutek, że bezwzględniejsi z nich zakazali urządzania obchodów, inni ograniczyli ich rozmiary.

Ostatecznie do powołania Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 doszło w 1882 roku, choć nowy Statut towarzystwa

¹⁹ CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3008, k. 92.

²⁰ CPHAUL, zesp. 146, inw. 6, sygn. 1153, k. 451.

²¹ A. Giller, op. cit., s. 621.

z 26 stycznia, nadal pozostawał w sprzeczności ze stanowiskiem Namiestnictwa co do wymogów formalnych²². O ile jednak w przypadku obchodów jubileuszu pięćdziesięciolecia powstania listopadowego miejscem centralnych obchodów był Lwów, tak w przypadku towarzystwa weteranów i siedziby jego zarządu rolę wiodącą przejął Kraków. Kwestie te regulował szczegółowo Statut Towarzystwa, który określał również czas jego funkcjonowania na okres do końca lutego 1894 roku, następnie przedłużony został do końca lutego 1906 roku²³.

Tylko na podstawie Statutu Towarzystwa oraz corocznych sprawozdań można wyszczególnić kilka wiodących kierunków jego działalności, w tym: rejestracja i prowadzenie ewidencji weteranów powstania listopadowego; udzielanie pomocy materialnej w postaci jednorazowych i stałych zapomóg oraz bezprocentowych pożyczek; opieka lekarska; zabezpieczanie zatrudnienia; urządzenie pochówków weteranów; umieszczanie wymagających stałej opieki w zakładach dobroczynnych i przytuliskach²⁴. Weterani 1830–1831 przebywali w tych samych przytuliskach i zakładach na terenie Krakowa i Lwowa co uczestnicy powstania styczniowego, m.in. w krakowskim Zakładzie Dobroczynności oraz w Przytulisku Weteranów na Salwatorze, a także w Schroniskach na terenie Lwowa²⁵.

Towarzystwo Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831 swoim zasięgiem obejmowało cały teren Galicji i skupiało nie tylko uczestników powstania listopadowego, ale wszystkich, którzy zadeklarowali swój udział w towarzystwie i opłacali składkę. W związku z tym już w listopadzie 1882 roku, a zatem po kilku miesiącach działalności, w wykazach członków Towarzystwa zapisanych było 584 osób, natomiast 1 grudnia 1882 roku już 603 członków²⁶. Pozyskiwano ich, w myśl rozporządzeń Statutu, stosując zasady weryfikacji oparte na ustnym bądź pisemnym poświadczeniu przez współuczestników

²² CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3008, k. 92.

²³ Ibidem, sygn. 3008; sygn. 3005.

²⁴ Ibidem, sygn. 3008, k. 95.

²⁵ K. Lewicki, *Przytulisko weteranów powstania 1863/64 r. w Krakowie*, Kraków 1949.

²⁶ Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (dalej: PAOL), zesp. 90, inw. 1, sygn. 1, k. 30–31; „Dziennik Polski”, nr 266, 21.11.1882; nr 283, 12.12.1882.

walki, bądź po okazaniu odpowiedniej dokumentacji o stanie służby. W krakowskich aktach Towarzystwa przechowywane są listy weteranów z prośbą o pomoc i przyjęcie w poczet członków. Powstańcy o istnieniu Towarzystwa dowiadywali się różną drogą, prywatną lub poprzez ogłoszenia prasowe. Na tej podstawie zwracali się do Towarzystwa o pomoc i wsparcie załączając dokumentację o swoim udziale w powstaniu i stanie służby, jak miało to miejsce w przypadku Antoniego Białkowskiego (Roman Szelest), który z listem do Kaliksta Horocha wystąpił o pomoc kilka miesięcy po założeniu Towarzystwa²⁷. Podobnie rzecz się miała w przypadku Stanisława Bentkowskiego, wpisanego na listę członków Towarzystwa w grudniu 1883 roku oraz Alojzego Wendy, który wsparcie od Towarzystwa otrzymywał w latach 1883–1884²⁸.

Tylko w tym pierwszym okresie do 1 listopada 1882 roku pomoc uzyskało 76 weteranów zamieszkałych w Krakowie i Galicji Zachodniej oraz 90 z Galicji Wschodniej, łącznie wykazywano 166 potrzebujących wsparcia materialnego i opieki weteranów lat 1830–1831²⁹. Na koniec grudnia 1882 roku pod opieką TOWŻP z roku 1831 pozostawało łącznie 143 weteranów. W Krakowie – 77 i we Lwowie 66³⁰.

Liczby te świadczą o tym, że ewidencjonowanie weteranów nabrało wówczas wyraźnego tempa, skoro w pierwszym potwierdzonym wykazie, przedstawionym na czwartym posiedzeniu Zarządu w dniu 21 maja 1882 roku, odnotowano tylko 44 nazwiska zweryfikowanych weteranów³¹. Różne były biografie weteranów lat 1830–1831 oraz różne losy zanim na stałe osiedlili się w Galicji. Niektórzy przybyli tu z emigracji we Francji po wojnie francusko-pruskiej, inni zamieszkali w Galicji powracając z zesłania. Niejednokrotnie, poza udziałem w powstaniu listopadowym, wykazywali się doświadczeniem nabytym w Wiośnie Ludów oraz w powstaniu styczniowym, tak jak np.

²⁷ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Akta Przytuliska Weteranów Powstania 1863/1864 r. w Krakowie, sygn. 75: Akta Towarzystwa Weteranów z r. 1831 (dalej: APWP), k. 15–18, 29.

²⁸ ANK, APWP, sygn. 75, k. 115–117, 133–187.

²⁹ PAOL, zesp. 90, inw. 1, sygn. 1, k. 26; „Gazeta Narodowa”, nr 257, 10.11.1882.

³⁰ PAOL, zesp. 90, inw. 1, sygn. 1, k. 29.

³¹ ANK, APTW, sygn. 75, k. 265–272.

Mieczysław Darowski (1810–1889) – uczestnik powstania listopadowego i styczniowego; Bogusław Longchamps (1808–1888) – weteran powstania listopadowego, w powstaniu 1863 w organizacji cywilnej; Alfred Młocki (1804–1882) oraz Kazimierz Krasicki (1807–1882) – weterani powstania listopadowego i uczestnicy Wiosny Ludów.

Struktura organizacyjna Towarzystwa opierała się na Zarządzie Towarzystwa, Ogólnym Zgromadzeniu i Wydziale Wykonawczym. Pierwsze Walne Zgromadzenie, w którym udział wzięło 70 osób, odbyło się 2 kwietnia 1882 roku. Wówczas też dokonano wyboru prezesa i członków Zarządu. Pierwszym prezesem Towarzystwa wybrany został Kalikst Horoch (1800–1883). Przed wybuchem powstania listopadowego służył w wojsku rosyjskim do 1826 roku, po czym osiadł w majątku Wrzawy. Podczas powstania listopadowego wstąpił do jazdy województwa sandomierskiego, a następnie znalazł się w sztabie gen. Kazimierza Dziekońskiego i korpusie gen. Hieronima Ramorino. Walczył pod Wawrem i Dębem Wielkim. Po powstaniu osiadł we Wrzawach, a następnie w Krakowie³². Obok niego w gronie założycieli Towarzystwa znajdowali się: Paweł Popiel, Adolf Tetmajer, Marceł Jawornicki i dr Józef Majer³³.

Struktura terytorialna oparta była na działalności Delegacji i Delegatów terenowych, których powoływano na terenie Galicji właściwie już w miesiąc od zakończenia rejestracji Towarzystwa, tj. od 5 kwietnia 1882 roku. Do końca tego roku pełnienie funkcji Delegatów powierzono aż 73 osobom, które swoje obowiązki wypełniały z różnym natchowaniem i skutecznością. Analiza sprawozdania z działalności Towarzystwa za rok 1882 dowodzi, że aktywnych w tym gronie była mniej niż połowa powołanych Delegatów, tj. 30³⁴. Do najprężniej i najwcześniej powołanych Delegacji należała Komisja Wykonawcza Lwowska z Walerianem Podlewskim (1809–1885), która formalnie działała od 1 czerwca 1882 roku i swoim zasięgiem obejmowała Galicję

³² J. Pachoński, *Horoch Kalikst*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960, s. 632; R. Bielecki, *Słownik Biograficzny oficerów powstania listopadowego*, t. 2, Warszawa 1996, s. 161; ANK, APTW, sygn. PW 76: Papiery Kaliksta Horocha.

³³ CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3008, k. 93; A. Świątek, op. cit., s. 420–423.

³⁴ ANK, APWP, sygn. 75, k. 268.

Wschodnią. Pod jej opieką znajdowało się w tym czasie 90 weteranów powstania listopadowego³⁵.

Dość wcześnie powstały Delegacje w Tarnowie, w Krzeszowicach i w Bochni. W 1882 roku powołano także Delegata w Sokalu, którym został Wiktor Wiśniewski oraz Ignacy Żegota Krauss. To Wiktorowi Wiśniewskiemu (1822–1890), uczestnikowi powstania styczniowego z oddziałów Langiewicza i Jeziorańskiego, zawdzięczamy zresztą pozostawienie dokumentacji źródłowej rejestrującej jego działalność na rzecz powstańców listopadowych potrzebujących opieki i wsparcia. O swojej aktywności informował zresztą ogłaszając się na łamach prasy, m.in. „Gazety Narodowej” oraz „Dziennika Polskiego”, gdzie zamieścił kilka artykułów i odezwo z cyklu: „W sprawie Towarzystwa Opieki Weteranów wojsk polskich z r. 1831”, propagujących akcję pomocy na rzecz byłych uczestników powstania. Zwracał uwagę na zbyt słabą i niewystarczającą pomoc społeczeństwa na rzecz weteranów. Przytaczał generalną liczbę członków Towarzystwa – 584 osób – podkreślając, że jest to liczba zbyt mała dla utrzymania i wspierania materialnego powstańców listopadowych. Wiśniewski postulował wówczas, aby społeczeństwo Galicji przekazywało comiesięcznie kwotę 3625 zł reńskich na utrzymanie weteranów. By osiągnąć tak znaczną dotację musiałyby wzrosnąć składki od obywateli na ten cel lub, jak proponował, 72 rady powiatowe powinny się opodatkować na rzecz towarzystwa na okres 11 lat „płacąc jednego centa od każdego guldena podatkowego”. Inicjatywa Wiśniewskiego w takim kształcie nie była możliwa do realizacji z wielu względów, w tym również prawnych. Jedyne co można było wprowadzić, to wydzielenie dotacji na cel TO-WŻP z roku 1831 z tzw. „funduszu powiatowego”³⁶.

Źródła finansowania weteranów były w efekcie rozmaite: składki członkowskie, akcje i bale dobroczynne, uroczystości rocznicowe powstania listopadowego i styczniowego, darowizny, zapisy testamentowe, a wreszcie też, od 1883 roku stałe subwencje uchwalane przez Sejm Krajowy³⁷. Towarzystwo swoją pomocą i finanso-

³⁵ L. Michalska-Bracha, *Powstanie i pierwszy okres...*, op. cit., s. 43–51.

³⁶ PAOL, zesp. 90, inw. 1, sygn. 1, k. 25, 30; „Gazeta Narodowa”, nr 190, 20.08.1882; nr 198, 30.08.1882; „Dziennik Polski”, nr 291, 21.12.1882; nr 266, 21.11.1882.

³⁷ PAOL, zesp. 90, inw. 1, sygn. 1, k. 31; „Dziennik Polski”, nr 283, 12.12.1882.

wym wsparciem otaczało nie tylko weteranów listopadowych zamieszkałych na terenie Galicji, ale incydentalnie także tych, którzy przebywali w Zakładzie św. Kazimierza w Paryżu³⁸, jak miało to miejsce w 1883 roku³⁹. W pewnym zakresie wsparcia udzielano także na rzecz Komitetu Opieki nad Wydalonymi z Prus Polakami, który powołany został przy TOWŻP z roku 1831 w okresie rugów pruskich w 1886 roku⁴⁰.

Krakowskie Towarzystwo rokrocznie organizowało zebrania weteranów w kolejne rocznice powstania listopadowego, tak jak miało to miejsce 29 listopada 1887 roku. Wybrano wówczas na trzyletnią kadencję nowy Zarząd Towarzystwa, w którym funkcję prezesa powierzono Marcelemu Jawornickiemu, zastępcą został Ksawery Konopka. Członkami Zarządu zostali wybrani: Ciechomski-Erard Wiktor; Gralewski Fortunat; Kłobukowski Antoni; dr Markiewicz Władysław; Edmund Różycki; ks. Kanonik M. Fox; Mieczysław Darowski; dr Ściborowski Władysław; Siedlecki Adolf; Tetmajer Adolf; Chwalibóg Kornel; hr. Męciński Józef⁴¹. W przeciągu kolejnych lat w składzie Zarządu następowały zmiany podyktowane m.in. śmiercią weteranów. W 1889 roku do Zarządu wszedł Witalis Szpakowski w miejsce zmarłego 28 lutego 1889 roku we Lwowie Mieczysława Darowskiego, który to na kilka miesięcy przed śmiercią zamieszkał w Krakowie i zaproszony został do przyjęcia członkostwa w TOWŻP z roku 1831⁴². W kolejnych latach, przy zachowanym dotychczasowym prezesie Towarzystwa, do Zarządu weszli: Fischer Władysław; Schwarz Henryk; Skirliński Jan; Ślęk Franciszek. W Komisji kontrolującej zasiedli: Mrazek Józef; Geisler Jan; Filochowski Hipolit⁴³.

³⁸ Szerzej na temat weteranów powstania listopadowego w zakładach weteranów we Francji zob.: J. Szczepański, *Weterani powstań narodowych w Zakładzie św. Kazimierza w Paryżu*, Warszawa 2011.

³⁹ PAOL, zesp. 90, inw. 1, sygn. 1, k. 33, 34; „Dziennik Polski”, nr 20, 25.01.1883; nr 35, 13.02.1883.

⁴⁰ CPHAUL, zesp. 195, inw. 1, sygn. 82, k. 26.

⁴¹ „Kurier Lwowski”, nr 331, 29.11.1887, s. 2–3; nr 332, 20.11.1887, s. 3; „Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1889”, R. 58, s. 175.

⁴² „Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1890”, R. 59, s. 151, 207.

⁴³ „Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1895”, R. 64, s. 135.

Większe zmiany we władzach TOWŹP z roku 1831 odnotowano w 1903 roku, kiedy funkcję prezesa objął hr. Józef Męciński, a wiceprezesa Konstanty Wiszniewski. W Zarządzie coraz częściej zasiadali też uczestnicy powstania stycziowego i członkowie lwowskiego TWPUPP z r. 1863/1864: dr Biesiadecki Stanisław; Ciechomski-Erard Wiktor; Fischer Władysław; dr Markiewicz Władysław; Klemensiewicz Edmund (członek TWPUPP z r. 1863/1864); poseł Józef Popowski (przewodniczący delegacji krakowskiej TWPUPP z r. 1863/1864); Schwarz Henryk; Skirliński Jan; dr Ślęk Franciszek; Niewiarowski Władysław; Ignacy Kinel (TWPUPP z r. 1863/1864)⁴⁴. W zbliżonym kształcie Zarząd krakowskiego TOWŹP z roku 1831 przetrwał do 1906 roku, kiedy doszło do zakończenia działalności Towarzystwa. W piśmie do c. k. Namiestnictwa we Lwowie z dnia 13 marca 1907 roku Konstanty Wiszniewski, były zastępca prezesa TOWŹP z roku 1831, informował o rozwiązaniu Towarzystwa z dniem 1 marca 1906 roku. Wzmianka tej treści ukazała się także na łamach „Gazety Lwowskiej” (nr 45 z 24 lutego 1907 r.)⁴⁵.

Od tego momentu opieka nad żyjącymi w Galicji weteranami powstania listopadowego przeszła do TWPUPP z r. 1863/1864 we Lwowie. Sprawa przejścia opieki nad weteranami z lat 1830–1831 dyskutowana była na posiedzeniach TWPUPP z r. 1863/1864 we Lwowie właściwie już od pierwszych miesięcy 1906 roku. Mówił o tym na posiedzeniu Wydziału TWPUPP z r. 1863/1864 w dniu 13 marca 1906 roku ówczesny członek Wydziału, Bronisław Duleba. Przedstawił sprawę posiedzenia TOWŹP z roku 1831 w Krakowie z 11 marca 1906 roku, gdzie uchwalono likwidację i rozdział funduszu Towarzystwa. Zajmowali się tym ze strony TOŻWP z roku 1831 – Józef Męciński oraz ze strony lwowskiego TWPUPP z r. 1863/1864 – Ignacy Kinel i Wojciech Biechoński⁴⁶. Powstańcy stycziowi, w ramach działalności lwowskiego TWPUPP z r. 1863/1864, zbierali składki na rzecz weteranów powstania listopadowego podczas uroczystych obchodów kolejnych

⁴⁴ „Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1904”, R. 73, s. 204. W kalendarzach na rok 1907 i 1906 brak danych na ten temat. „Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1905”, R. 74, s. 193. W kalendarzach na rok 1907 i 1906 brak danych na ten temat.

⁴⁵ CPHAUL, zesp. 146, inw. 58, sygn. 3005, k. 1.

⁴⁶ CPHAUL, zesp. 195, inw. 1, sygn. 7, k. 93.

rocznic powstania listopadowego. Świadczą o tym zapisy w protokołach z posiedzeń Wydziału TWPUPP z r. 1863/1864 we Lwowie⁴⁷.

Przekazany przez krakowskie TOWŻP z roku 1831 fundusz zasilił środki przyznawane od 1906 roku na rzecz weteranów powstania listopadowego i wdów po nich przez lwowskie TWPUPP z r. 1863/1864. Wiele na temat dyskutowano i to przytaczając konkretne przypadki przyznanej pomocy materialnej, na comiesięcznych posiedzeniach Wydziału TWPUPP z 1863/1864 r. w latach 1906–1909. Postulowano nawet, jak uczynił to członek Wydziału Ignacy Kinel, by w rachunkach prowadzonych przez Wydział TWPUPP z r. 1863/1864 wyodrębnić „fundusz 1830/1831 roku”⁴⁸. W 1908 roku pod opieką lwowskiego TWPUPP z 1863/1864 r. pozostawała m.in. wdowa po Stanisławie Filipkowskim, wygnańcu z Prus oraz Barbara Bracka, wdowa po weteranie 1831 roku⁴⁹. Funduszem tym lwowskie TWPUPP z r. 1863/1864 dysponowało nieprzerwanie również przez kolejne lata. Świadczy o tym dalsza korespondencja tego Towarzystwa ze stycznia 1909 roku z Dyrekcją Galicyjskiego Banku Hipotecznego we Lwowie, w sprawie bonifikaty za stratę poniesioną na kuponach wylosowanych obligacji⁵⁰. Sejm Krajowy uchwalił zresztą fundusz w wysokości 4 500 koron na coroczne zasiłki dla weteranów obydwu powstań narodowych. Wydział Krajowy tylko w 1911 roku z tego kredytu przyznał TWPUPP z r. 1863/1864 we Lwowie kwotę jednorazową w wysokości 2 500 koron na rzecz pomocy uczestnikom powstania listopadowego i styczniowego⁵¹. Pomoc weteranów 1863 roku na rzecz powstańców listopadowych, wdów oraz sierot po nich prowadzona była nieprzerwanie, a jej intensywność uzależniona była od aktualnych potrzeb i położenia zgłaszających się osób do lwowskiego TWPUPP z r. 1863/1864. Towarzystwo weteranów 1863 roku przyjęło funkcję instytucjonalnego kontynuatora rozwiązanego w 1906 roku Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831, a także ideowego spadkobiercy.

⁴⁷ Ibidem, sygn. 8, k. 10, 14.

⁴⁸ Ibidem, sygn. 8, k. 45, 47.

⁴⁹ Ibidem, sygn. 22, k. 119.

⁵⁰ Ibidem, sygn. 45, k. 2.

⁵¹ Ibidem, sygn. 45, k. 19.

Reasumując należy podkreślić, że charakterystyka różnych form i przejawów działalności TOŻWP z roku 1831 w latach 1882–1906 wydaje się niezwykle istotnym zagadnieniem badawczym, pozwalającym na pełniejsze rozpoznanie funkcjonowania organizacji i środowisk weteranów powstań narodowych w Galicji w dobie autonomicznej. Umożliwia także wskazanie miejsca i roli, jaką TOŻWP z roku 1831 odegrało pośród powoływanych w II połowie XIX wieku na terenie Galicji stowarzyszeń i organizacji samopomocowych dla weteranów. Działalność Towarzystwa przyjmowała różne formy, od udzielania stałego lub jednorazowego wsparcia finansowego dla potrzebujących pomocy weteranów, wdów i sierot po nich, przez poszukiwanie pracy zarobkowej, zabezpieczanie opieki lekarskiej dla chorych i miejsca w zakładach dobroczynnych oraz przytuliskach dla osób wymagających stałej opieki, po organizowanie pogrzebów weteranów i opiekę nad zbiorowymi mogiłami powstańców listopadowych na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie oraz Rakowickim w Krakowie. Zresztą inicjatywa wyodrębnienia specjalnych kwater na obydwu cmentarzach przypadła na ten sam czas, kiedy rodził się pomysł powołania TOŻWP z roku 1831, tj. na jubileusz pięćdziesięciolecia powstania listopadowego. W grobowcu weteranów 1831 roku na Cmentarzu Rakowickim pochowano do 1905 roku co najmniej 74 powstańców listopadowych, natomiast w kwaterze „Żelaznej Kompanii” na Łyczakowie 47 żołnierzy do 1916 roku⁵². Wszystkie te formy i przejawy aktywności TOŻWP z roku 1831 były porównywalne do działalności powołanego kilka lat później TWPUPP z r. 1863/1864, choć ich skala i zasięg był jednak mniejszy.

Wreszcie też działalność TOŻWP z roku 1831 stała się jednym z istotniejszych przejawów kultywowania pamięci powstania listopadowego na terenie Galicji w dobie autonomicznej. Świadczą o tym nie tylko okoliczności powołania Towarzystwa, które przypadły na czas jubileuszu pięćdziesięciolecia powstania listopadowego w 1888 roku, ale także udział TOŻWP z roku 1831 w listopadowych obchodach rocznicowych oraz w organizacji corocznych zjazdów weteranów, które przypadały w kolejne rocznice 29 listopada. Współtworzono w ten

⁵² A. Świątek, op. cit., s. 428; S.S. Nicieja, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1988, s. 273.

sposób trwale podstawy tradycji powstania listopadowego, do czego nawiązywano nie tylko na przełomie XIX/XX stulecia, ale także w okresie późniejszym⁵³.

Lidia Michalska-Bracha

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Centralne Państwowe Historyczne Archiwum Ukrainy w Lwowie

zespół 195, inw. 1, sygn. 7; sygn. 8; sygn. 22; sygn. 45; sygn. 62; sygn. 82.

zespół 146, inw. 6, sygn. 1153; inw. 58, sygn. 3005, sygn. 3008.

Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego

zespół 90, inw. 1, sygn. 1.

Archiwum Narodowe w Krakowie

Zespół Akta Przytuliska Weteranów Powstania 1863/1864 r. w Krakowie, sygn. 75: Akta Towarzystwa Weteranów z r. 1831; sygn. PW 76: Papiery Kaliksta Horocha.

Źródła drukowane

Giller A., *Pięćdziesiąta rocznica powstania listopadowego*, [w:] *Wieniec pamiątkowy półwiekowej rocznicy powstania listopadowego*, z. 6, Raperswill 1885.

„Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1889”, R. 58.

„Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1890”, R. 59.

„Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1895”, R. 64.

„Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1904”, R. 73.

„Kalendarz krakowski Józefa Czecha na rok 1905”, R. 74.

Kunaszowski H., *Życiorysy uczestników powstania listopadowego zebrane na pamiątkę obchodu jubileuszowego pięćdziesięcioletniej rocznicy tego powstania*, Lwów 1880, s. 4.

Statut Towarzystwa opieki weteranów żołnierzy polskich z roku 1831, Kraków 1882.

Statut Towarzystwa Wzaj.[emnej] Pomocy uczestników powstania polskiego 1863–64, Lwów 1888.

⁵³ A. Giller, op. cit., passim; L. Michalska-Bracha, *Organizatorzy obchodów rocznic powstań narodowych w latach osiemdziesiątych XIX stulecia we Lwowie...*, op. cit., s. 143–156; eadem, „Zwyczaj narodowy czy fakt polityczny”? *Wokół jubileuszu pięćdziesięciolecia powstania listopadowego we Lwowie*, [w:] *Galicja. Studia i materiały*, red. S. Kozak, A. Kawalec, P. Sierżęga, J. Kuzicki, Rzeszów 2015, s. 110–121; B. Wilk, *Uroczystości patriotyczno-religijne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej 1860–1914*, Kraków 2006.

Prasa

„Czas” 1880, nr 276, 1 grudnia.

„Dziennik Polski” 1882, nr 266, 21 listopada; nr 283, 12 grudnia; nr 291, 21 grudnia; 1883, nr 20, 25 stycznia; nr 35, 13 lutego.

„Gazeta Narodowa” 1882, nr 190, 20 sierpnia; nr 198, 30 sierpnia; nr 257, 10 listopada.

„Kurier Lwowski” 1887, nr 331, 29 listopada; nr 332, 20 listopada.

Opracowania

Bielecki R., *Słownik biograficzny oficerów powstania listopadowego*, t. 2–3, Warszawa 1996–1998.

Galos A., *Obchody 29 listopada w latach 1830–1880*, [w:] *Powstanie listopadowe 1830–1831. Geneza – uwarunkowania – bilans – porównania*, pod red. J. Skowronka i M. Żmigrodzkiej, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983.

Michalska-Bracha L., *Komitet Opieki nad Uczestnikami Powstania 1863/64 we Lwowie (1932–1939)*, [w:] *Znani i nieznanymi międzywojennego Lwowa. Studia i materiały*, t. 1, pod red. M. Przeniosło, L. Michalskiej-Brachy, Kielce 2007.

Michalska-Bracha L., *Organizatorzy obchodów rocznic powstań narodowych w latach osiemdziesiątych XIX stulecia we Lwowie*, [w:] *Znani i nieznanymi dziewiętnastowiecznego Lwowa. Studia i materiały*, t. 3, red. L. Michalska-Bracha, M. Przeniosło, Kielce 2013.

Michalska-Bracha L., *Powstanie i pierwszy okres działalności lwowskiej Komisji Wykonawczej Towarzystwa Opieki Weteranów Żołnierzy Polskich z roku 1831*, [w:] *Znani i nieznanymi dziewiętnastowiecznego Lwowa. Studia i materiały*, t. 4, red. L. Michalska-Bracha, M. Przeniosło, Kielce 2014.

Michalska-Bracha L., *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego w okresie zaborów*, Kielce 2003.

Michalska-Bracha L., *„Zwyczaj narodowy czy fakt polityczny”? Wokół jubileuszu pięćdziesięciolecia powstania listopadowego we Lwowie*, [w:] *Galicja. Studia i materiały*, red. S. Kozak, A. Kawalec, P. Sierżęga, J. Kuzicki, Rzeszów 2015.

Micińska M., *Galicjanie-zesłańcy po powstaniu styczniowym. Zesłanie w głąb Cesarstwa Rosyjskiego – Działalność księdza Ruczki – Powroty*, Warszawa 2004.

Nicieja S.S., *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1988.

Pachoński J., *Horoch Kalikst*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, Wrocław–Kraków–Warszawa 1960.

Powstanie listopadowe 1830–1831. Geneza – uwarunkowania – bilans – porównania, pod red. J. Skowronka i M. Żmigrodzkiej, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983.

Szczepański J., *Weterani powstań narodowych w Zakładzie św. Kazimierza w Paryżu*, Warszawa 2011.

Świątek A., *Powstańcy listopadowi w grobowcu weteranów 1831 i 1863 roku na cmentarzu Rakowickim w Krakowie*, [w:] *Wokół powstania listopadowego. Zbiór studiów*, red. H. Chudzio i J. Pezda, Kraków 2014.

Wilk B., *Uroczystości patriotyczno-religijne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej 1860–1914*, Kraków 2006.

Wokół powstania listopadowego. Zbiór studiów, red. H. Chudzio i J. Pezda, Kraków 2014.

Znani i nieznanymi międzywojennego Lwowa. Studia i materiały, t. 1, pod red. M. Przeniosło, L. Michalskiej-Brachy, Kielce 2007.

Znani i nieznanymi dziewiętnastowiecznego Lwowa. Studia i materiały, t. 3, red. L. Michalska-Bracha, M. Przeniosło, Kielce 2013.

Znani i nieznanymi dziewiętnastowiecznego Lwowa. Studia i materiały, t. 4, red. L. Michalska-Bracha, M. Przeniosło, Kielce 2014.

Society For The Polish Veteran Soldiers of 1831 in Austrian Galicia – activity during 1882–1906

Key words

November uprising, Polish-Russian war of 1830–1831, national uprising veterans, veteran associations in the nineteenth century, november uprising anniversary commemorations, Austrian Galicia

Abstract

The article aims to describe the foundation context and various activities of the Society For The Polish Veteran Soldiers of 1831 in Austrian Galicia, between 1882 and 1906. The Society's activity has not yet been described in satisfactory manner through historiography, in spite of a richly sourced documentation, stored in the archives of Lwów (L'viv/Lemberg) and in the country archives. The idea of creating the institution appeared among the circles of national uprising veterans, during the 50th anniversary commemoration of the November uprising in Austrian Galicia in 1880. In Austrian Galicia over 180 living veterans of the November uprising were noted to live at the time. The Society, with its chief office located in Cracow, maintained regional branches, the so called Delegations, in several towns of Austrian Galicia, among the most active of which was the Delegation in Lwów. During the period of 1882–1906, the Society counted over 600 members. It carried out a variety of activities regarding non-governmental, mutual aid, took care of funerals for the departed veterans and co-organised the anniversary commemorations and veteran meetings. Financial aid

was provided, along with individual care, medical and other aid for over 160 former uprising soldiers from the area of Austrian Galicia, their widowed wives and orphaned children. It ceased activity on March 1st 1906 owing to the dwindling membership and complications regarding further activity of the non governmental aid. On that date, the care for November uprising veterans was taken over by the Polish Uprising Soldiers of 1863/1864 Society For Mutual Aid, with head office in Lwów.

Tätigkeit der Gesellschaft für Betreuung der polnischen Soldaten-Veteranen aus dem Jahre 1831 in Galizien in den Jahren 1882–1906

Schlüsselwörter

Novembereufstand, polnisch-russischer Krieg 1830–1831, Veteranen der Nationalaufstände, Gesellschaften der Veteranen im 19. Jahrhundert, Gedenkfeiern zum Jahrestag des Novembereufstands, Galizien

Zusammenfassung

Der Artikel hat zum Ziel, die Voraussetzungen des Aufstands und verschiedene Tätigkeitsformen der Gesellschaft für Betreuung der polnischen Soldaten-Veteranen aus dem Jahre 1831 in Galizien in den Jahren 1882–1906 näher darzustellen. Die Tätigkeit dieser Gesellschaft wurde in der Historiographie bislang noch nicht erschöpfend besprochen, obwohl zahlreiche Quelldokumente, die in den Archiven in Lemberg und in Polen aufbewahrt werden, es ermöglichen. Auf die Idee, die Gesellschaft zu gründen, kam im Jahre 1880 das Milieu der Teilnehmer der Nationalaufstände anlässlich der Gedenkfeier zum 50-jährigen Jubiläum des Novembereufstands in Galizien. Es wurde damals festgestellt, dass mehr als 180 Veteranen des Novembereufstands immer noch auf dem Gebiet von Galizien leben. Die Gesellschaft hatte ihren Hauptsitz in Krakau und ihre Niederlassungen, die sog. Delegationen, in einigen Städten von Galizien. Zu den am dynamischsten wirkenden Niederlassungen soll man die Delegation in Lemberg zählen. In den Jahren 1882–1906 vereinigte sie über 600 Mitglieder. Sie nahm zahlreiche und vielseitige Tätigkeiten im Bereich der Selbsthilfe auf, organisierte Beerdigungen der Veteranen und arbeitete bei der Organisation der Gedenkfeier des Jahrestages und der Veteranentreffen mit. Sie unterstützte und versorgte über 160 ehemalige Aufstandsteilnehmer aus dem Gebiet von Galizien, ihre Witwen und Waisenkinder finanziell, medizinisch und auf jede andere mögliche Art und Weise. Sie stellte ihre Aktivitäten am 1. März 1906 ein, da die Zahl der Mitglieder allmählich gesunken war und die Gesellschaft im Bereich der Selbsthilfe auf Schwierigkeiten gestoßen war. Seit diesem Tag wurde die Betreuung der Veteranen des Novembereufstands durch die Gesellschaft für Gegenseitige Hilfe der Teilnehmer des Polnischen Aufstands 1863/1864 in Lemberg übernommen.

Деятельность Общества Опекы над Ветеранами – Польскими Воинами с 1831 года в Галиции в 1882– 1906 гг.

Ключевые слова

Ноябрьское восстание (Польское восстание 1830–1831 годов), Русско-польская война 1830–1831 годов, ветераны национальных восстаний, общества ветеранов в XIX веке, празднования годовщин Ноябрьского восстания, Галиция

Краткое содержание

Целью статьи является раскрытие перед читателем обстоятельств, связанных с восстанием, а также представление вниманию читателя различных форм деятельности Общества Опекы над Ветеранами, Польскими Воинами с 1831 года в Галиции на протяжении 1882–1906 гг. Деятельность этого Общества не дождалась до сегодняшнего дня исчерпывающего обсуждения в историографии, хотя богатая документация и источники, содержащиеся во львовском и отечественных (польских) архивах, дают такую возможность. Идея основания Общества родилась в среде участников национальных восстаний в связи с празднованием на территории Галиции в 1880 году 50-ой годовщины Ноябрьского восстания. На территории Галиции имелось к тому времени более 180 ныне живущих ветеранов Ноябрьского восстания. Общество, штаб-квартира которого находилась в Кракове, имело региональные отделения, так называемые Делегации, в нескольких городах Галиции, а к наиболее активным надлежит причислить Делегацию во Львове. В 1882–1906 гг. Общество объединяло более 600 членов. Общество вело многообразную деятельность, связанную с взаимопомощью, занималось организацией похорон ветеранов, а также организацией празднования годовщин и проведения съездов ветеранов. Общество оказывало финансовую помощь, занималось попечительством, организовывало медицинскую и другие виды помощи более чем 160 бывших повстанцев с территории Галиции, вдовам и сиротам участников восстания. Общество прекратило свою деятельность с днём 1 марта 1906 года в связи с уменьшением количества членов и трудностями в проведении дальнейшей деятельности, связанной с взаимопомощью. С этого момента опеку над ветеранами Ноябрьского восстания приняло на себя Общество Взаимопомощи Участников Польского Восстания 1863/1864 годов во Львове.